

ГОДИНА XI.

ПОЗОРИШТЕ.

БРОЈ 60.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

Изази за време бављења позоришне дружине у Н. Саду свагда о дану сваке представе, иначе сваког месеца по један пут на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 новч. месечно. —

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

Извештај управнога одбора „друштва за српско народно позориште“ о годишњем раду.

(Свршетак.)

На лазареву суботу, 5. (17.) априла о. г., прослављена је овде у Н. Саду свечаним начином прослава 25-годишњег глумовања г. Димитрија Ружића и гђе Драгиње Ружићке. Ред и начин прославе познат је већ славној скупштини. Публика се у лепом броју одазвала тој светковини, која је у нас реткост, или управо првина. Управни одбор даровао је јубиларима у име овога друштва, у знак признања њихових заслуга, два лаврова венца од сребра са натписом. Њег. Височанство кнез прногореки Никола I одликовао је Д. Ружића орденом Данилова реда. Лепих дарова добили су јубилари још: од чланова срп. нар. позоришне дружине, од чланова кр. срп. нар. позоришта београдског, од управитеља кр. срп. нар. позоришта Милорада II Шапчанина, од кр. срп. мин. просвете, од „друштва за уметност“ у Београду, од „Добротворне задруге Српкиња Новосаткиња“, од Косте Рајића и жене му Јелке, од гђе Јелисавете Брановачке и књижаре Браће М. Поповића у Новом Саду. Ова ретка светковина завршена је банкетом, на коме је учествовало преко 200 особа и на коме је пало одушевљених здравица.

Прошле године месеца јула, приликом обнове уговора са члановима позоришне дружине у Земуну, имао је управни одбор великих неприлика, јер шесторица чланова не хтедоше потписати уговора са дојакошњом платом, него исекаше повишицу. Управни одбор разложио им је преко нарочитог изасланика стање фонда и немогућност давања повишице, пошто би се прорачун морао знатно прекорачити и тиме фонд позоришни крвтити. Но поменути чланови ипак иступилише. Тим одласком њиховим доведен је овај народни завод у велику незгоду, те је претила опасност опстанку позоришном. Управни одбор испомогао се у први мах како је могао, а после је расписао стечај за глумце и попустио је мало по мало места свију чланова, који су напустили овај народни завод. Позоришна дружина налази се сад у том стању, да може ре-

довно сваковрене комаде из репертоара нашег приказивати.

Наша позор. дружина обишла је од 9. маја 1885. до 16. јуна 1886. ова места: Земун, Руму, Вуковар, Осек, Сомбор, Нови Сад, Карловце, В. Бечкерек, а сад се налази у Перлезу. Дружина је, по рачуну, од 9. маја 1885. до 14. маја о. г. имала 1.011 фор. 29 н. дефицита, ма да је заслужила за то време 22.804 фор. 16 н. Од свих места, што их је позоришна дружина обишла, било је сувишка само: у Руми 11 фор. 35 н. и у Новом Саду 1027 фор. 46 н; у осталим пак местима било је свуд знатна дефицита. Узрок је толиком дефициту, што се на плате глумачке трони сада више него пре, и што сада има и деловођа у дружини.

Приликом бављења позоришне дружине у Н. Саду, приређена је представа за децу са спуштеном улазном ценом. Представа је била од ванредна успеха, јер се слегла велика множина деце из свих школа српских. А и приход је изнео доста, ма да је било преко 200 слободних улазница.

Сконтрована је каса друштвена и нађена у реду.

Управни одбор је још решио и то, да од времзена на време набави слике позоришних добротвора: пок. Јулијане Ковачићке рођ. Смиљанове, Ђене Брановачког и жене му Иде, рођ. Вујићеве, и Гавре Јанковића из Арада.

Пошто ће се месеца јула о. г. навршити 25 година од како постоји ово друштво, то је управни одбор изаслао пододбор, који ће се размислити и поднети предлог о начину прославе 25-тогодишњег опстанка позоришног.

То је у кратко главни рад управнога одбора од прошле скупштине до данас.

А сад да одамо почаст човеку, који је живим и светлим примером показао, како треба род свој делом љубити; да се поклонимо дубоко човеку, који је веома добро знао од каквог

је значаја и важности позориште по народни опстанак, па је по силама својима учинио што је могао, да се унапреди наша позоришна уметност, а њоме и просветни напредак народа нашег.

Тај племенита срца и узвишена духа човек био је *Стеван Бадрљица!*

Породица Бадрљице једна је од старијих и чувених племићких породица у Бачкој.

У тој породици бивало је свагда на гласу људи, који су својим радом и примерним животом другима за пример служили.

Такав човек био је и Стеван Бадрљица, добротвор народног позоришта.

Он се родио у Сенти г. 1805, а умрѐо је 1. септембра 1876.

Ближих података о добу рођења му није се могло наћи, јер су црквени протоколи изгорели у буни и у Сенти, као и по другим местима у Бачкој.

Оцу му је било име Тома, а матери Софија. Родитељи му имали су још четворо деце, и то двоје мушких, а двоје женских.

Од мушких се један звао Јоца, а други Ђура, а од женских једна се звала Маргита, а друга Јулка.

Јоца је био до пред буну комесар у Новом Саду, а Ђура се бавио пољском економијом.

Од сестара стевиних Маргита је била удата за Јовановићем, а Јулка за Зубановићем у Сенти.

Стеван, потоњи народни добротвор, изучио је српске и мађарске школе у месту свога рођења у Сенти, а за тим трговину у Суботици.

Али кад му старији брат умре, окане се трговине, дође кући и прихвати се на својој земљи економије, којом се бавио до смрти своје.

Оженио се у своме старијем добу. г. 1854. са Јулијаном Мелисековом, мађарицом из Арада, коју је привео у православну веру и задахнуо је српским духом, тако, да је у том погледу за узор служила и самим рођеним Србима и Српкињама.

Деце нису имали.

Стеван пл. Бадрљица био је човек не само врло честит и поштен у сваком погледу, него је био и веома разуман, бистар, вредан, усталац и прегалац у сваком послу.

Само се тако може појмити оно велико уважање, које је имао не само у кругу својих пријатеља и ближних зналаца, него и у целој великој општини сенђанској. Само се тако даје разумети, како је та општина, у којој уз оно 2000 Срба има до 20.000 Мађара — у мно-

го прилика могла Стевана Бадрљицу изабрати за различите општинске послове.

Тако је већ год. 1849. био за општинског благајника изабран, што је у такој великој и богатој општини не мало поверење.

За тим је био изабран за сиротињског оца, и дуже времена отправљао је те дужности.

Г. 1858. изабрала га је општина за бировца, коју је дужност вршио на опште задовољство пуне три године дана.

Кад се у Угарској опет повратило уставно стање, Стеван је бивао увек биран за жупанијског представника; касније био је жупанијски представник по закону о вирилиетама, на основу свога великог имања.

Стеван је био, што но се каже, „Србин старог кова“.

Пратио је особитом пажњом развијтак народни у свима правцима, и потпомагао га по својим силама.

Кад се оснивало народно позориште, та знаменита полуга за културни развитак народа српског, он је био један од првих међу члановима оснивачима фонда за српско народно позориште, и, ето, видимо га сада као великог мецената те младе народне установе наше.

Он је на име г. 1876. оставио српском народном позоришту своју кућу и 8 ланаца земље у Сенти у својину, али да то имање ужива жена му до смрти, или до удадбе своје.

Оставина та носи име „Заклада Стевана Бадрљице“, од које се само годишњи приход може трошити на позоришне цели.

Кад је удовица завештачева преминула, позориште је ступило у посед завештаних непокретности; али како је веома тешко било управљати споменутим непокретностима, а и много је трошка стало руковање: то су непокретности, по одлуци скупштинској, продане на јавној судској дражби за 14.000 фор. и приходи од те главнице употребљују се сада на позоришне цели.

Народно позориште желећи показати свету на видик у колико љуби и цени народне добротворе, и колико им је захвално на племенитом дару њиховом, набавило је цртеж лика народног добротвора од синовца му Ђорђа, и по том цртежу исписао је наш вештак г. А. Мародић, живим бојама лик тог мецената народног позоришта, да краси дворану друштвену.

Нека је слава имену Стевана Бадрљице, који је родољубивим жаром срца свога оставио након себе задужбину у корист нашем најнароднијем заводу.

Слава му! Слава!

Л И С Т И Ћ И.

НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ У БЕОГРАДУ.

(Шокица.) позоришна игра у пет чинова, с певањем, написао Илија Округић Сремац.

Ова позоришна игра представљала се први пут у београдском народном позоришту 5-ог јуна о. г.

О тој представи пише „Одјек“ ово: „Пиесац „Сађурице и шубаре“ појавио се са новим комадом, и овога пута доказао је, да није онако лош песник, какав нам је изгледао, кад смо први пут гледали његову слепачку пришку академију. „Сађурица и шубара“, и ако је толико пута изазвала у нашој публици омиреки смеј, није ништа друго до збир појединих приказа, низ слика без онога конца, који ствара драматску целину, јединство. Нашој публици допада се тај комад једино с тога, што нам износи познате нам слике и прилике. Драматске вредности нема. Боље стоји са „Шокицом.“ И тај је комад из народнога живота, али у њему има и оно, што чини драму драмом. Кроз цео комад повлачи се једно делање, у њему нема много излишнога, нема радња, које не би по нужди стајале у вези са главном радњом. У кратко, у њему има јединства драматске радње. Но што тај комад највише одликује, то је красна тенденција, да се крчи пут кроз онај бедем, којим је српско-хрватски народ раздвојен у два верска табора. Писац, и ако је католички свештеник, као светли изузетак тесногрудног и фанатичкога католичкога свештенства, војује против народне предрасуде: да је вера у стању да спречи јединство народно. Млада католичкиња (Шокица) воли Србина наредника, али мисли да је то грех, јер је наредник друге вере. — „Па онда је сам Бог крив, јер нам је он први усадио љубав,“ — одговора Округић преко наредника. Али католички народ не мисли као његов извршни свештеник. Отац Јањин (љубазнице наредникове) не ће да чује за ту љубав своје кћери са влахом (Србином). Он представља једном ваљаном Србину једнога лудака (Божа) само за то, јер је овај „прадедовске вере“. Па тако исто суди и село.

Тек што је пукао глас о Јањиној љубави, а сеоска младеж већ створи песму о њој и о нареднику. Што се тиче те песме, то је верна копија тамошњег народа. Сваки мало важнији догађај у селу, а нарочито каква љубав, буде одмах спеван. Да би била што вернија слика народа, који излази на позорницу, ту се пева, гајдаш свира, игра се коло, ту су подкочице и после игранке настаје обилгатни бој међу момчадијом. Из даље, доста развучене радње видимо како Јања страда због своје љубави. Узалуд се католички свештеник труди, да измоли у

Јањиног оца благослов за њу и наредника. Заман либерални духовник вели: „Колико попова толико богова“, затуцани католик не може да опрости својој кћери и у своме раздражењу пуца на своје дете. Зрно промаши мету и погоди у икону. Отац одлази суду, али се не измири са својом кћери, већ је шта више бтера од куће. Како је и наредник већ био отишао на Осек, да га отме од Мађара, Јања се упути за њим, да га потражи и после дугога лутања нађе уточишта код некога старца виноградије близу Осека. Ту види свога драгана баш у оном тренутку, кад овај пође на јуриш на варош. Она потрчи за њим, али је непријатељско зрно — погоди, а тако исто и наредника. Они умиру. У последњем часу долазе јој родитељи и после дугога наговарања опрости јој отац и благослови умируће младенце. — Тенденција комада је за похвалу. Мислимо, да нећемо претерати, ако назовемо тај комад српским „Натаном Мудрим.“

Веома смо се изненадили, кад видесмо, да и католички свештеник може више да љуби јединство народа него предрасуде обрадовали смо се, кад смо видели, да члан Старчевићеве странке, која негира српско име, у своме комаду износи једног светлог Србина, а шибда предрасуду својих једноверника. Дао би Бог, да Хрватска рађа све такве синове, па ће опет оживети 1848 година, доба братске слоге и љубави. — С похвалом помињемо игру г-ђице Нигринове (Шокице). У монологу у IV чину показала нам је г-ђица своју глумачку способност. Г. Цветић (Божа) врло је добро одиграо улогу добродушнога будале. Улогу живахнога старца (и ако је мала), коју је г. Коларовић имао, беше као да је за њега нарочито писана. Остале улоге одигране су мање више све добро, у колико су се, услед слабе технике самога комада, (нарочито у последњим чиновима), и могле као што ваља одиграти “

(Закључак сезоне) О завршетку сезоне пише „Беог Дневник.“: „Лицем на Видов-дан, 15 јуна заказана је била представа „Бој на Косову“, која беше значајна не само по тај дан у нашој историји, већ и с тога, што је овом представом закључена овогодишња сезона, што је наступио одмор свима позоришним трудбеницима.

У репертоару нашег позоришта имаде три „Боја на Косову“, Банов, Суботићев и Стеријин. Овога вечера даван је Стеријин комад. Он је, истина, још понајслабији, али ваљда за то, што је он био овог пута последњи комад сезоне, што је дават на Видов-дан — слегло се пуно позориште света. Овај — Стеријин — комад није одавно

представљан; и ваљда зар из пијетета према оцу драме беше, као што поменух, доста света.

Глумци су пак играли с вољом, што је иначе редак случај при представљању српских драма. Нарочито се одликовао Обилић (г. Цветић), Вукосава г-ђа (Гргурова), а бога ми и цар Лазар, кога нам врло лепо и са достојанственошћу увек изводи г. Анастасијевић. А дервиш (г. Хаци-Динић) и по масци, по фигури и држању беше сушта слика злобних дервиша, који распаљиваху у своје време фанатизам у правоверних против ђаура. Ама у мал'не заборах и Негоду, кога је г. Гавриловић извео врло лепо, те је оно комичење његово изазвало у публици допадање и смеј.

Далеко би нас одвело, кад би овде почели да потанко претресамо и прегледамо све, што ми налазимо за нужно да треба претрести у нашем позоришту за време ове свршене сезоне. Са том намером и не узесмо перо у руке, али то право задржавамо за почетак идуће сезоне. Могло би се напоменути, да је ова сезона била проткана приличним незгодама, које наступише услед јесењег рата, и да је за мало дошло у питање и опстанак позоришта. Преставе беху обустављене и чланови позоришни растурише се: неки као војници у своје команде, а други, старији, беху распоређени као администратори и стараоци по болницама. Тако исто и све чланице позоришне беху болничарке, где се одликоваху марљивошћу и заузимањем око надгледања рањене браће.

Рат се свршио и позориште је са закључком мира отпочело по ново своје представе. Избору за представљање комада поклањала се особита пажња ове сезоне. Превода је било прилично, са малим изнимком, махом одабранијих. А био је и један ориџинал „Шокица“, За идућу сезону на реду су још неколики ориџинали, које ће управа, као што чујемо, одмах изнети на позорницу.

Глумци, скупа сви радили су све, што је до њих стајало, и ако су, грешници, они једини били који су осетили по кеси српско-бугарски рат — одбитком једне петиње њихове плате. Имали би још да речемо коју о новим чланицама, које су на реду за ангажман, о г-ђама: Милосављевићки и Павловићки, али о њима, по обећању, при почетку сезоне, где ћемо у претрес узети све. Сад би рекли да обе нагињу жанру наивних девојака, а г-ђа Милосављевићка још и размаженим и ђудљивим Ксантишама. Но према томе, што их гледамо неколико пута, све то није од пресудног значаја.

Наше позориште материјално слабо стоји, те мора једног глумца и глумицу да употребљава, у недостатку довољног броја, на разноврсније улоге. Свакако није могуће држати их у „фаху“, као што то могу да чине остала позоришта у сретних великих и богатих народа.

За то се тражи у нас од глумца да поред своје струке игра према указаној потреби и друге улоге ако не баш „изврсно“, а оно бар тако, да не поквари улогу и целину комада. Г-ђа Милосављевићка била је врло добра у „Рат у миру“, док је у „Ранцављевићима“ као Лујза била врло слаба. За то треба да је још и гледамо у разним партијама, па да тек о њој, ако се у опште може о почетницама што пресудно рећи, изречемо свој суд.

На оперету се мање поклањала пажња и ређе су давате. Тако и треба. Још смо мњења, да позор. певачице Гавриловићеву и Фрасинелу с тога и не треба држати. Оне примају плату, а врло ретко — певају. Да се оне могу да употребе као епизодисткиње у комадима, онда ово не би рекли, али пошто смо видели да „проза“ није апсолутно за њих, и да их — нарочито Гавриловићева — просто чини отужним.

Позориште је још оштећено губитком једног врсног члана Л. Лугумерског.

Млађих чланова, на које би позориште могло рачунати као потпору и замену старијима и нема. Опит, који је г. Тоша Јовановић чинио лањске године са питомцима позоришним, остао је без успеха. Ово је за цело врло велика штета што их немамо.

Г. Илија Станојевић играо је сваку своју улогу врло добро, а још није ангажован. Управа би требала, бар идуће сезоне, при почетку да га ангажује, јер зашто би се тиме учинило да га прогута каква „путешествујућа“ дружина, где се не може напредовати него ће застати на једном месту и тако остати вечити полутан.

На првом одличном месту има се одати велика хвала — личној Меценаткињи нашег позоришта Њеном Величанству Краљици, која се вазда старала матерински о позоришту, редовно посећујући га и помажући обилато својом дарезљивом руком и старајући се о његовом унапређењу.

Са великим задовољством помињемо, да је публика била веома наклоњена позоришту, те га је добро посећавала, па и у оним јаким врућинама, што иначе није бивало прошлих година.

На расстанку са позоришним члановима желимо им срдачно да све време свог одмора, после истинских напора, употребе што боље и пријатније, па да их идуће сезоне видимо сакупљене око храма Талијиног чиле и одушевљене, да наставе свој племенити посао са још већим одушевљењем и оживелом вољом за играњем после одмора — па макар се за љубав тог одушевљења и повадила из неких ложа она злогласна електрична звонцад, која су својим дејством на давање различитих знакова учинила, те против њих грми општа анатема и читав комплот од стране глумаца!“

Издаје управа српског народног позоришта.